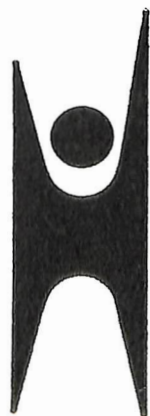

foto: Anefo

Franco „zegt” het Spaanse volk vanaf het koninklijke paleis in Madrid, nadat vijf landgenoten ter dood zijn veroordeeld.

In deze humanist:

- Een voorlopige toelichting op een punt uit humanistisch perspectief: „...omgang met en eerbied voor plant en dier”, geschreven door Ico van der Willik. Reacties op dit stuk zijn welkom. (pag. 4 en 5)
- Vrede en humanisme, een open brief van A. L. Beem. (pag. 3)
- Astrologie, een gevaarlijke schijnwetenschap (pag. 8)

Over de doodstraf

Men heeft ons de laatste weken wel gevraagd: jullie zijn toch tegen de doodstraf, waarom protesteren jullie niet tegen die doodvonnissen in Spanje?

Inderdaad hebben wij zeer zwaarwegende bezwaren tegen de doodstraf. We zijn er gelukkig mee dat in ons land in de tachtiger jaren van de vorige eeuw de doodstraf uit het gewone recht is verdwenen. En we betreuren het als er nu en dan, hier of elders om wederinvoering van de doodstraf wordt geroepen — of dat, in landen waar weliswaar de dood als straf nog bestaat maar niet of uiterst zelden wordt uitgevoerd, er stemmen opgaan die aandringen op het ter dood brengen van hen die zich vergrijpen aan bijvoorbeeld politieagenten.

Bij het intrekken van de doodstraf in ons land zijn alle argumenten er tegen keurig op een rij gezet: het is een misverstand dat de doodstraf afschrikwekkend werkt op de ergste misdadigers; de doodstraf is onherstelbaar en miskent het feit dat mensen die oordelen fouten kunnen maken; de praktijk van het uitvoeren van doodstraffen demoraliseert een bevolking, in het bijzonder de jongste jeugd; de opdracht aan een beul of aan een vuurpeloton is eigenlijk een diep onzedelijk bevel; de doodstraf kent geen nuances.

Wij delen al deze bezwaren tegen de doodstraf van harte en wij voegen er nog een principiële overweging aan toe. De doodstraf is in een strafrechtstelsel een onding. Een stelsel van rechtsstraffen — hoe onvolkomen in de praktijk dan ook — heeft een doel, hoe zelden men ook slaagt. Dat doel is de zich misdragende mens te leiden tot eerbied voor de rechtsorde. De dood vernietigt met het onderwerpelijke individu tevens de doelstelling. De dood is ook geen straf, want niemand ervaart de dood. „Als wij er zijn is de dood er niet, als de dood er is zijn wij er niet.” Wat een terdood-veroordeelde wél ervaart dat is de doodsangst — die door geen wetboek ter wereld als straf wordt opgelegd.

Principieel is de doodstraf in een strafrechtstelsel de wanhoopdaad van een cultuur die zich zelf daarmee diskwalificeert: de erkenning dat zij het met die mens niet meer kan en wil proberen.

Wat in Spanje gebeurt heeft niets te maken met het probleem van de doodstraf in een rechtssysteem. Er heerst daar een strijd van partijen die elkaar op leven en dood aangrijpen. Het zijn kwasi-wetten, het zijn kwasi-processen — het doel is tegenstanders uitschakelen, vernietigen, opruimen.

P.S.

Hoofdbestuur

Op 19 september werden de leden van het hoofdbestuur twee keer opgewarmd om toch vooral te komen. Dit betrof de opening van het Eduard Douwes Dekker Huis, waar onze penningmeester directeur is en waar o.a. Spigt zal spreken. Maar: wie kan er op een donderdagmiddag? Verder betrof het de Verbondsraad, waar het hoofdbestuur (dat de vergaderingen meestal toch al niet overliep) geen deel meer van uit maakt. Ook de algemeen voorzitter maakt er dan geen deel meer van uit, maar zit statutair de raadsvergaderingen wel voor. Dit is op het jongste congres zo geregeld, en op 27 september zal de eerste vergadering in nieuwe samenstelling bijeen komen.

Niet erg opgewarmd werden we door de minister van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk werk. Op advies van de Raad van State, verwierp hij ons beroep inzake verruiming van onze zendtijd. We hadden er best wat TV-zendtijd bij willen hebben, maar voorlopig zijn we even uitgepraat.

Uit de discussie over onze radio- en TV-uitzendingen heb ik geleerd wat „plankvoorraad” is. Het zijn uitzendingen die je kant en klaar „op de plank” hebt liggen voor gevallen van nood. Zo'n plankvoorraad heeft uiteraard een wat inactueel karakter; we hebben er twee of

drie. Verder blijft goede opiniepeiling onder kijkers en luisteraars een moeilijke zaak. Korte vragen die in bijvoorbeeld een NOS-onderzoek meelopen geven wel wat richting maar niet voldoende uitsluitsel. Dan zou men zeggen: ga dan zelf vragen, en vraag aan mensen die een goede representatie vormen en regelmatig wel voor je willen luisteren en kijken. Dit wordt vele malen geopperd, maar de ervaring is steeds weer dat men moeilijk van de grond komt met zoiets. Daar weet Polet van mee te praten. De heer Polet is de vroegere organisatiesecretaris, die een aantal zaken voor ons is blijven behartigen.

Voorts hebben we weer enige stukken bekeken over de geestelijke verzorging. Ditmaal ging het vooral over bejaardenhuizen, waarbij de stukken liepen van de selectie van raadslieden tot en met hun beroepscode. Het waren allemaal stukken in eerste lezing. Naar aanleiding van opmerkingen worden ze nu voor een tweede ronde klaargemaakt. Inmiddels zullen we ook de Verbondsraad over deze zaken gehoord hebben. De Centraal raadsman was aanwezig voor periodieke bespreking. Bij de Dienst voor Justitie kunnen enkele tijdelijke krachten worden aangesteld en daarvoor moet de benoeming nader bekeken worden.

A. Wichers

Jaap van Praag over democratie

In het zojuist verschenen septembernummer van Rekenschap doet Jaap van Praag naar aanleiding van de gebeurtenissen in Portugal enkele uitspraken over humanisme en democratie. „... als men het wereldtoneel overziet, met alle geweld, terreur en ongebreidelde machtspolitiek, lijkt de democratie toch een pieterig kasplantje, dat op het punt staat het te begeven. Er zijn er dan ook genoeg die niet meer geloven in de democratie en een andere weg kiezen om de maatschappelijke voortgang te waarborgen. Niettemin kiezen humanisten ondanks alles voor de democratie. Geheel rationeel te motiveren is dat niet. Maar het komt hierop neer, dat men in het samengaan van vrijheid, gelijkheid en verbondenheid zozeer het fundament van het menszijn ervaart, dat de verwerkelijking daarvan voorwaarde wordt voor een bestaan dat de moeite waard is... Er is geen keus: democratisch humanisme wil de voorwaarden scheppen voor een menswaardig bestaan in deze zin dat daarin voor zoveel mogelijk mensen zoveel mogelijk beslissingsvrijheid gewaarborgd is, zonder te

grote tegenstellingen in welvaart en invloed, en met alle kansen om met en voor elkaar verantwoordelijkheid te dragen.”

Verder in Rekenschap een vertaling van een artikel van Oskar Grünwald: Het tot zwijgen brengen van de Marxistische avant-garde in Joegoslavië. Mooi aansluitend op het artikel van van Praag, geeft dit stuk de geschiedenis van de vervolging van de Praxis-groep (zeven mannen en een vrouw die wegens marxistische opvattingen worden geschorst als docenten aan de universiteit. Piet Spigt verhaalt op anekdotische wijze over het leven van filosoof-schrijver Libbe Gerrit van der Wal.

J. A. de Janse de Jonge over Strafrechtspleging: „zolang de ideale samenleving niet gerealiseerd is... blijft strafrechtspleging een problematische interactie tussen overheid en burgers”.

„Rekenschap” drie maandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur. Stichting Socrates, Oudegracht 152, postbus 114, Utrecht.

Het zoveelste huis

Een paar weken geleden is hier in Amsterdam het Eduard Douwes Dekkerhuis geopend, het zoveelste bejaardentehuis van de H.S.H.B. Tegenwoordig zit daar weinig nieuws meer in. We zijn het zo gewend geraakt, dat er overal in het land humanistische bejaardenhuizen verrijzen, dat we nauwelijks met de ogen knippen, als er weer eentje bijkomt.

Voor mij is zo'n opening, als ik er om de een of andere reden bij mag zijn, een machtige belevenis. Waarschijnlijk, omdat ik van 't begin af van heel nabij heb meegemaakt, hoe er in de eerste plaats al geknokt moest worden om een buitenkerkelijk huis te mogen neerzetten. Verder was in die tijd alles maar dan ook alles wat te maken had met de humanistische opvattingen over de benadering van de ouder wordende mens, z'n rechten, het behoud van zijn zelfstandigheid en menselijke waardigheid, een volslagen nieuw geluid, zoals trouwens ook de hele sfeer en de omgeving, waarin we de mensen wilden laten wonen.

Tot op de huidige dag lopen de besturen van de bejaardenhuizen zich jarenlang het vuur uit de sloffen, offeren er een goed deel van hun vrije tijd aan op om „hun” huis volgens hun eigen inzichten met originele vondsten steeds mooier, doelmatiger en leefbaarder te maken voor de toekomstige bewoners.

Hoe de bejaarden zelf tegenover de moderne bejaardenhuizen staan is soms een merkwaardige zaak. Wonderlijk genoeg heerst er namelijk nog altijd bij veel oudere mensen dat oude besjeshuis-idee van De Vader en De Regenten, het gesticht, waar ze je alles afpakken, de gedachte van: 't is je laatste halte, blijf er zo lang mogelijk vandaan, als je erin gaat, ben je je vrijheid kwijt.

Nu is dat zo'n punt niet, want voor ieder huis zijn lange wachtlijsten. Wie er wel in wil, moet al heel lang op een plaats wachten, dus de mensen, die niet willen, zullen door niemand gedwongen worden, tenzij door hun eigen eenzaamheid of door het feit, dat ze 't eenvoudig niet meer redden. De meeste bewoners in de huizen voelen zich veilig en beschermd en bevrijd van allerlei zorgen en rompslomp. Dat is ook de bedoeling, maar soms doen er vreemde wild-west verhalen de ronde van: „als je wat aan te merken hebt, knippen ze je bont en blauw” en „we zeggen maar niks uit angst voor represailles van het personeel”. Dan vraag je je af, wat er uiteindelijk na al die jaren op de mensen is overgekomen van de oorspronkelijke opzet, dat de bewoners van de humanistische huizen het gevoel moesten hebben van: dit is ons huis, het is onze zaak, wat we ervan maken en we zijn zelf medeverantwoordelijk voor de sfeer en de goede gang van zaken. Natuurlijk zijn er genoeg mensen, die dit wel beseffen en zich met hart en ziel inzetten voor „hun eigen” huis, maar ik zou willen, dat ook alle bewoners van het nieuwe E.D.D.-huis dit goed tot zich lieten doordringen. Dan hadden ze allemaal een heerlijke oude dag in een fantastische omgeving.

Ans Spigt

VREDE EN HUMANISME

door A. L. Beem

Open brief in antwoord op het commentaar van de heer P. Krug in *Humanist* van 1 september j.l.

Ja, mijnheer Krug (en allen die met de strekking van uw commentaar instemmen), het was zonder meer te verwachten dat er, negatieve en positieve, reacties zouden komen op dit nieuwe initiatief*) wel degelijk bedoeld als een nieuwe aanpak van het vredesvraagstuk. Men kan dergelijke reacties van de zijde der bestaande organisaties zonder moeite en risico voorspellen, maar ook de te gebruiken argumenten zijn gemakkelijk te voorzien. Zij komen voornamelijk neer op betogen als: „Er zijn al zó veel organisaties voor hetzelfde doel, laat ons toch alsjeblieft verdere versnippering van krachten vermijden en... kom bij ons!” Of, indien je toevallig het geluk hebt organisatorisch au sérieux genomen te worden: „...laat ons toch proberen tot samenwerking te komen”.

Zulke noodkreten van de zijde van „idealistische” organisaties in het algemeen resp. van pacifistische organisaties in het bijzonder, zijn al zó vaak gehoord dat we ze niet alleen „gewoon” en „begrijpelijk” zijn gaan vinden, maar anderzijds ook dat vrijwel niet meer gezocht wordt naar diepere gronden van zo’n noodkreet.

Men vindt nieuwe initiatieven meestal w.i.w. behoorlijk irriterend — om allerlei groepstrots- en concurrentie-redenen — maar ’t toch nauwelijks ontstellend of ronduit krankzinnig dat er steeds meer organisaties opduiken die menen de beste of de enige weg naar wereldvrede te kennen, op grond van o zo mooie ideologieën, welke tegelijkertijd evenveel psychologische barrières vormen voor hetgeen aller doel zou moeten zijn: bevordering van ongedwongen verstandhouding, onbelemmerde communicatie als eerste stap tot de mogelijkheid van (geweldloze) konflikt-oplossing!!! Klaarblijkelijk ziet men zelden in dat men zo’n eerst-nodige stap tot verstandhouding en konfliktoplossing ook zelf moet doen door manifestatie van een zo groot mogelijke levensbeschouwelijke en organisatorische openheid. M.a.w. een mentaliteit die geen enkele moeite heeft met het verwerpen van -ismen en dogma’s, welke in zo hoge mate konfliktbevorderend zijn.

Dit is natuurlijk geen kritiek op de Stichting Vredesopbouw: de niet-levensbeschouwelijke aanpak van vredesproblemen door deze groep is reeds jaren geleden aanleiding geweest tot het zoeken van contact tussen onze initiatiefgroep en medewerkers van deze stichting, met name is er veel contact geweest met Dr. E. H. F. van der Lely en met wijlen Dr. N. A. C. Slotemaker de Bruïne. Jammer genoeg heeft dit overleg tot nu toe niet tot verdere coöperatie mogen leiden.

Is dat wellicht toch te wijten aan aanmerkelijke verschillen in strategie?

Onze bedoeling is een levend besef te bevorderen van de voor de hand liggende premisse dat geestelijke vrijheid en levensbeschouwelijke openheid „conditio sine qua non” vormen voor de wil tot verdediging van de menselijke vrijheidsrechten, resp. de veiligheid van de menselijke individu en de tussenmenselijke verhoudingen.

Deze gezindheid zal moeten **BLIJKEN** uit daadwerkelijke inzet voor de verdediging van de mensenrechten, voor de krachtige veroordeling van misdaden tegen fundamentele levens-, veiligheids- en vrijheidsrechten, wáár en wánnéér ter wereld deze zich ook voordoen.

Maar ook uit een „frapper, frapper toujours” op de „deur” van bestaande organisaties teneinde het besef te verbreiden dat welbewuste bevordering van geestelijke vrijheid een eerste voorwaarde tot vredesopbouw betekent.

Dat houdt mede in: bevordering van democratisering op **ALLE** fronten, **NIET TE VERGETEN** op het **EIGEN** front: de verwerkelijking van praktische participatiemogelijkheden aan (vredes-)projecten door **ALLE** leden of deelnemers. Wil men de impasse van de vredesbeweging doorbreken, dan zal men allereerst moeten inzien dat mensen in vredesbewegingen **AAN HET WERK WILLEN**, anders volgt teleurstelling, frustratie, apathie!

Men moet ze daartoe in de gelegenheid stellen, perspectieven voorhouden en directe werkmogelijkheden voor een ieder **LATEN ZIEN**. Er is voldoende werk voor iedereen en **NIET** slechts voor de intellectueel of de polemoloog.

We kennen verschillende groepen die misschien goed werk doen, maar die bijeen worden gehouden op grond van een bestaande elite, van wetenschappelijke titels en sociale status.

Hoe goed ook bedoeld, vormen zulke elites een **GEVAAR**, omdat zij de „gewone man” de suggestie geven dat er al zo veel werk „op het vereiste niveau” wordt verricht en hem tot passiviteit brengen.

Toch dient de „vredesopbouw”, d.i. de opbouw van een menswaardiger samenleving en cultuur te geschieden voor samenlevende, zich daarvan bewuste, enkelingen.

En een andere mentaliteit of ethiek is daarbij van heel wat meer betekenis dan wetenschappelijke kennis.

Deze laatste speelt vanzelfsprekend een belangrijke rol bij het óók-nodige onderzoek, vooral voor het vinden van nieuwe wegen en het doorbreken van eeuwenoude tradities en opvattingen. Maar het praktische werk moet worden verricht door iederéén.

De vraag zal u wellicht op de lippen branden: „zal de aanpak van bedoelde nieuwe initiatiefgroep wel met al deze factoren rekening houden? En hoe denkt men dat praktisch te doen? En: vormt het humanistische signatuur niet evenzeer een levensbeschouwelijke bar-

rière voor samenwerking met andersdenkenden?”

Om met het laatste deel van de vraag te beginnen: wis en zeker zou deze geestelijke barrière óók optreden **INDIEN** sprake zou zijn van een of andere suborganisatie van het Humanistisch Verbond. Maar dat is dan ook niet de bedoeling!

Men zal moeten uitgaan van de evidentie dat bij een problematiek van een zó algemeen menselijke betrokkenheid als dit van de „vredesopbouw” uiteraard is, het geven van een levensbeschouwelijk stempel aan de gewenste acties kortzichtig en dan ook zinloos is.

Toen ik in mijn voordracht o.m. het, hopelijk intrigerende, motto „le pacifisme, c’est un humanisme” gebruikte, doelde ik expliciet op een vorm van **neo-pacifisme**, maar ook op een nieuwe opvatting van „humanisme” als een niet-leerstellige **MENTALITEIT**. Een mentaliteit die geenszins het monopolie is van welke levensbeschouwelijke groep dan ook!

Gedachtig de algemene ervaring dat pogingen tot het doen samenwerken van bestaande organisaties om allerlei psychosociale redenen een uiterst moeizame en ook tijdrovende bezigheid is, hebben we daar in eerste instantie — om genoemde redenen — ook van afgezien.

We dienen ons toe te leggen op bevordering van communicatie, overleg en samenwerking tussen „vredeskrachten” in onze samenleving, ongeacht hun levensbeschouwelijk-organisatorische „vóórland”. Als consequentie daarvan zal men **INDIVIDUEN** moeten uitnodigen tot medewerking aan bepaalde projecten en tot het onderhouden van een open communicatie en geregeld overleg.

Dat wil niet zeggen dat een bestaande groep of organisatie nooit zou kunnen worden uitgenodigd tot incidentele medewerking aan bepaalde projecten. Er zijn groepen/organisaties die een zekere deskundigheid hebben ontwikkeld op een gespecialiseerd gebied, b.v. op deelgebieden van het totale vredesvraagstuk, b.v. onderwijs- of vormingsproblemen, dienstweigeringsproblemen, problemen van training voor geweldloze actie etc. etc. en het ligt voor de hand om bij bepaalde manifestaties voor zulke deelgebieden de desbetreffende groep om incidentele medewerking of advies te vragen.

Ik wil het hierbij laten, in de hoop op nader contact en overleg inzake praktische bijzonderheden van een nieuwe (gezamenlijke?) strategie. Van onze kant zullen wij niet nalaten, zulks op gang te brengen.

* Initiatief leden amsterdamse gemeenschap n.a.v. een rede gehouden door de heer Beem.

„Zorgvuldige omgang met van plant en dier, mede niet wordt verstoord”

door I. v. d. Willik

Op het congres is door het h.b.-lid van de Willik
Graag uw schriftelijke reacties hierop te zenden
Alle reacties zullen in ieder geval doorgezonden
uw reacties, in de definitieve versie het hoofdbes

Ontwikkeling van het leven

Het leven op onze planeet — vanaf de eerste ééncellige „wezens” tot de zeer grote verscheidenheid en aantallen van gekompliceerde planten en dieren-soorten die er nu zijn — is in ongeveer 3 à 4.000.000.000 jaren geëvolueerd. In deze onvoorstelbaar lange tijd heeft zich, met het „leven” als motor en met de erfelijkheid als voertuig, een proces afgespeeld waarbij met vallen en opstaan en met verdrijven en verdreven worden, met een continu aanpassen aan het klimaat en de omringende dode en andere levende natuur, een geheel van onderlinge afhankelijkheid is gegroeid, die in een zeker evenwicht verkeert. Een van de kenmerkende factoren in dit proces zijn de uiterst lange tijden — meestal tientallen miljoenen jaren waarin de overgangen zich geleidelijk afspeelden.

Ontwikkeling van de mens

Ongeveer 2 miljoen jaar geleden ging zich onder deze grote verscheidenheid van levende vormen op onze planeet een soort onderkennen, die wij nu als mens aanduiden. Tot op ca. 8000 jaar geleden onderscheiden de rondzwervende en jagende individuen van deze soort zich in hun „struggle for life” ogenschijnlijk niet veel van andere soorten. Tegen die tijd echter (er waren er toen ca. 5 à 10 miljoen) begon deze soort zich op vaste woonplaatsen neer te zetten en landbouw te bedrijven, hetgeen het begin vormde voor relatief enorm verbeterde bestaansmogelijkheden. Waren er ca. 2000 jaar geleden al reeds 250 miljoen mensen op deze planeet, dit aantal breidde zich in een razend tempo uit tot circa 1 miljard een kleine 200 jaar geleden, 2 miljard 50 jaar, 3 miljard 15 jaar en 3,6 miljard 1 jaar geleden. Dit alles mede mogelijk gemaakt door industriële vaardigheden die de mens zich de laatste eeuw eigen gemaakt heeft. Zou het zo door gaan dan zijn er over 25 jaar ongeveer 6,5 miljard mensen op ons ruimteschip.

Ontwikkeling van dier en plant

Evenredig aan deze explosie in de wereldbevolking van mensen zijn de bestaansmogelijkheden voor dier en plant op een gigantische schaal verkleind. De mens schrokt het jachtgebied van het dier op met zijn landbouw, industrie en huizenbouw, zaait dood en verderf met zijn giften en afvalprodukten, met als resultaat dat niet alleen het aantal dieren en planten per soort onheilspellend gedaald is, maar dat tevens in versneld tempo een stijgend aantal soorten schakels in de levensketen vernietigd worden.

Rampen

Ook al gezien de fraktie van tijd waarin dit alles zich op de tijdschaal van de evolutie afspeelt, is zeker dat hierdoor het over talloze miljoenen jaren opgebouwde natuurlijke evenwicht verstoord wordt met daaruit voortvloeiende rampen voor de mensheid.

Grenzen

Een van de karakteristieken van dit gebeuren is dat het allemaal in hoge mate ondoordacht, onbewust en ongewild uit het menselijk handelen voortvloeit. Pas sinds kort groeit het bewustzijn dat alles op deze aarde beperkt is en dat datgene wat wij als individu willen en doen, inmiddels miljardenvoudig vertaald moet worden aangezien er natuurlijk geen enkele reden is om te stellen of aan te nemen, dat wat wij zelf als individu doen, een ander niet zal of mag doen. Egocentrisch vanuit de mens bekeken is hier dus alle reden om uit puur zelfbehoud zorgvuldig om te gaan met de wereld van plant en dier.

Wonderen

Maar er is meer. Als wij doorgaan zoals wij nu doen, zal in versneld tempo de ene soort na de andere van plant en dier op onze aarde verdwijnen (om nooit meer terug te komen!). Stelt u zich dat voor: wat in miljarden of miljoenen jaren geëvolueerd is tot een wonder van een bepaalde levensvorm, offeren wij voor ons en ons nageslacht op om een plastic dingetje, een spuitfles, een tomaat in de winter, een auto of een kindje meer te hebben. Met een mooi schilderij, een oud gebouw gaan we (terecht) zeer zorgvuldig om, bij dieren en planten nemen wij nog niet eens de moeite ons te realiseren hoe ongelooflijk lichtzinnig en arrogant wij bezig zijn.

En dan is er...

En dan is er een ethisch argument waar wij eigenlijk helemaal niet aan toe komen. Vroeger(?) hoorden ook Indianen en andere „wildten” tot de ons omringende natuur en werden er mee opgevoerd. Maar wat is eigenlijk de ethische motivering dat de mensheid wel recht heeft op bestaan op deze aarde en dieren- en plantensoorten als andere uitingen van leven, niet?

De tijd is opportuun om ook hier eens over na te denken. Wij hebben er geen direkt antwoord op, maar het lijkt weinig bevredigend om bewust of onbewust te handelen vanuit het recht van de sterkste. Ook het feit dat het leven op onze planeet zich van het eerste begin af aan zodanig ontwikkeld heeft dat het ene exemplaar min of meer bestaat ten koste van het andere, geeft ons als denkende wezens nog niet het ethische en morele recht de wereld van plant en dier te behandelen als een soort grondstof waar wij naar willekeur mee kunnen om springen (gebruik van kippen als eierenlegmachines, varkensmesterij, vivisectie etc.)

et en eerbied voor de wereld opdat het natuurlijk evenwicht

gezegd het concept van de toelichting op onderstaand punt uit het „Humanistisch Perspectief” eerst in Humanist te publiceren. Maar ons redactie-adres. Een aantal hiervan hopen wij af te drukken in de volgende nrs. van Humanist. Vervolgens worden naar de opsteller van dit concept. Dit stuk komt dus nog geheel voor zijn eigen rekening, daar het mede in afwachting van een goedkeuring nog moet passeren.

Herbezinning

De tijd lijkt meer dan rijp voor een herbezinning over de plaats die de mens zich is gaan toedenken en toeëigenen ten opzichte van de hem omringende natuur. Elementen voor deze herbezinning kunnen misschien in de hierna volgende gedachte gevonden worden.

Desintegratie

In zijn ontwikkelingsgang is de mens zich zelf gaan loskoppelen van en is zich zelf gaan plaatsen boven de andere levende natuur. De mens heeft zich vervreemd van zijn natuurlijke omgeving. Hij ontkent de ontelbare draden waarmee hij met deze omgeving verbonden is en ontvangt niet meer de talloze signalen die tot hem komen. De plotselinge explosie in het bevolkingsaantal dwingt de mens tot ingrijpen, echter in een door hem niet begrepen situatie. In plaats van zichzelf aan te pakken, vergrijpt de mens zich aan zijn omgeving. Hakt er met een botte bijl op los, met belachelijke korte termijn „oplossinkjes”, die bovendien steeds achter de feiten aanlopen. Het wezenlijke probleem blijft onberoerd en wordt alleen maar groter.

Is dat juist?

Het streven naar loskoppeling zal aanvankelijk wel in de lijn gelegen hebben. Als veruit de zwakkere, immers, moest de mens zich met zijn eigen middelen verdedigen tegen de hem omringende, vaak vijandige, natuur.

Maar uit deze strijd is hij inmiddels al lang als de „overwinnaar” tevoorschijn gekomen. Ondanks alles realiseert de huidige mens zich deze feitelijkheden niet en blijft zich gedragen als zijn meest primitieve voorouders. En dan het voetstuk dat de mens zichzelf ge-

maakt heeft van rede, zede, onderscheidend vermogen etc. God en goden waren daarbij gewillige projecties. Op dit zelf gefabriceerde voetstuk meent hij hoog uit te torenen boven de hem omringende natuur. Meent hij als het „hogere” wezen, de andere „lagere” levensuitingen totaal aan zich zelf te kunnen opofferen. De feiten, de geschiedenis — vooral de jongste — laat echter niet zo veel heel van deze ingebeelde „hoogheid”. En wat weten wij overigens af van de potentie tot rede, zede, onderscheidend vermogen, etc. van de andere levende soorten? Waarom bij de mensheid schermen met deze hoge begrippen en bij de dieren met iets laags als instinct en vastgelegde patronen? Hebben wij dat misschien nodig om onze eigen soort op te krikken? Of is ons voetstuk misschien toch opgebouwd uit domme-macht?

Integratie

Alles duidt er op dat wij als mensen te ver doorgeslagen zijn. Wie de fantasie kan opbrengen om alleen nog maar 10 à 30 jaar vooruit te denken — de tijd waarin onze kinderen zullen bestaan — slaat de kille schrik om het hart.

Wordt het geen hoog tijd dat wij ons voetstuk afbreken, weer met beide benen op deze aarde komen te staan, de draden weer oppakken die van de natuur naar ons komen en waarvan de aansluitingen in ons zelf terug te vinden zijn, ons weer verbonden gaan voelen met onze natuurlijke omgeving, onze kunstmatigheid gaan afleggen, ons bewust worden van de overweldigende complexiteit enerzijds en onze afhankelijkheid anderzijds, van de levende wereld om ons en in ons die langs de weg der evolutie tot stand gekomen is?

Het embleem tussen de tekst is van de Ver. voor Milieudefensie, Herengracht 109, Amsterdam. Tel. 020 - 235450

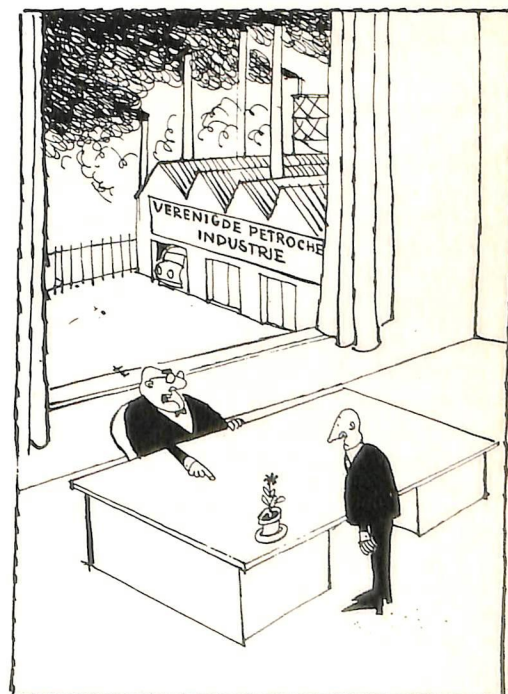
Slotopmerking

Uiteraard zullen wij daarbij ook op de bres moeten blijven staan voor de ont-plooiing van het typisch menselijke, waar wij als humanisten ze in willen geloven. Maar nu op meer horizontaal niveau met onze omgeving, rekening houdend en in balans te brengen met de karakteristieken van het geheel, dat bestaat op onze planeet. Een ongelooflijk zware opgave!

Nodig, wil „de wal het schip niet keren”. Maar vooral ook voortvloeiend uit een diep gevoeld besef — noem het ethisch — dat wij zo maar niet onze gang kunnen gaan met onze andere levensgenoten. Zoals zo vaak versterken uiteindelijk ook hier de ethische en de praktische motieven elkaar.

Het bovenstaande zou misschien een aanzet kunnen zijn tot een verdere fundering van wat tot uiting komt in onze rapporten over „Bevolking” en „Productie en Consumptie” en het besprokene op ons Symposium over de Overlevingsproblematiek.

Wim Boost (Wibo)/De Volkskrant:

„... Ik wil zo iets op iedere afdeling, be-grepen?”

Vrij Onvrij Gemengd

Sedert twee jaar neemt een negental leden uit gespreksgroepen in Rolde deel aan groepsbijeenkomsten met gedetineerden in de gevangenis Norgerhaven te Veenhuizen.

Het begin van deze „gemengde” bijeenkomsten is tot stand gekomen op uitdrukkelijk verzoek van de gedetineerden, die in hun situatie bijzonder veel behoefte hebben om te communiceren met mensen buiten de muren die niets met Justitie hebben uit te staan.

De keuze van zo'n groep moet zorgvuldig gebeuren; met nieuwsgierigheid of sensatie is geen gedetineerde gebaat.

De groep-Rolde valt erg in de smaak bij de gedetineerden omdat ze op geen enkele manier het idee krijgen of kunnen krijgen dat ze nieuwsgierig of wantrouwend worden beschouwd. Men voelt aan dat deze mensen komen omdat ze het zelf ook prettig vinden en ze duidelijk het gevoel geven en uitspreken dat ze er zelf ook iets aan hebben.

Op zo'n avond wordt een bepaald onderwerp aan de orde gesteld. In de afgelopen twee jaar hebben we het o.a. gehad over: welvaart, regels en wetten, man-vrouw verhouding, opvoeding, zin of onzin van de arbeid, het jaar van de vrouw, abortus, geweld, milieu, verdraagzaamheid, etc.

Concluderend ben ik dan ook van mening, dat het participeren van de „groep-Rolde” aan mijn werk als Geestelijk Raadsman een zo wezenlijk onderdeel van mijn werk is geworden dat ik het er niet graag meer bij zou willen missen.

P. J. Hoekstra uit Rolde in „Nieuwsbrief”, gemeenschap Assen

Relationeel Vormingswerk

Ook dit najaar werden er in verschillende plaatsen van het land door het H.V. ontmoetings- en trainingsgroepen gehouden. Een algemene folder hierover kunt u aanvragen bij het H.V., postbus 114, Utrecht. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de volgende adressen:

voor ontmoetingsgroepen in

Amsterdam: Albert Nieuwland, J. W. Brouwersstraat 18. Tel. 020 - 791015;
Apeldoorn: Henk van Sandwijk, Kamerlingh Onnesstraat 37, tel. 05760-19860;

Eindhoven: Jong Ong, Gelderlandlaan 13, Son (N.B.), 04990-6029;

Goes: Hermien Tideman, Marktveld 8, Kloetinge bij Goes, 01100-7804;

Gorinchem: Anneke Sternheim, Vismarkt 10, tel. 01830-30341;

den Haag: Tineke Ribbelink, van Hegendorpstraat 79, tel. 070-463728;

Haarlem: Rie Toorens, Ing. Bispincklaan 68, Bloemendaal, tel. 023-256726;

den Helder: Ger Lemson, Azaliastraat 4, tel. 02230-24000;

Leiden: Bram van Leer, Vincent van Goghlaan 46, Oestgeest, tel. 071-53640;

Rotterdam: Arend Hemeltjen, Aalbersestraat 25, Dordrecht, tel. 078-72855;

Utrecht: Peter de Koningh, Adm. v. Gentstraat 39, tel. 030-715291;

Wageningen: Edith Nagel, Ireneweg 7, Oosterbeek.

voor trainingsgroepen voor het werken in en met groepen in het **noorden van het land:** Ella Prins, Troelstralaan 210, Assen, tel. 05920-14490;

Delft: Ineke Mattern, Guide Gezellelaan 48, tel. 015-563439.

Humanistische kunst

Onder deze titel schreef J. v. d. Waals in het vorige nummer van Loopmare een „kontroversieel” artikelje, dat op zijn minst om enkele kanttekeningen vraagt. Enerzijds neigt hij er toe te zeggen: kunst is altijd humanistisch want het is een produkt van het menselijk vermogen, maar anderzijds schept hij een tegenstelling tussen kunst en humanisme...

Zonder te willen beweren, dat er een humanistische kunst zou bestaan, dient te worden opgemerkt dat humanisme ook opgevat kan worden als een totale levensvisie en derhalve het gevoel en de emotie niet uitsluit. Bij humanisme als totale levensvisie blijft de vraag dan liggen wat de relatie tussen deze levensovertuiging en kunst is.

Er zou een boeiende discussie kunnen ontstaan tussen enerzijds kunst-filosofisch ingestelde mensen en anderzijds humanisten en met name de humanisten, die het gevoel en emotie tot een wezenlijk onderdeel van hun levensovertuiging rekenen.

Men zou kunnen denken rondom het uitgangspunt van de Engelse kunsthistoricus en criticus, Herbert Read, nl. van „de meest eenvoudige en gebruikelijke omschrijving van kunst: het pogen een vorm te scheppen die behaagt”. Als variant hierop en met één oog op de eerste zin uit de vroegere beginselverklaring van het Verbond, kan men ook tot de formulering komen: „Een humanistische kunstopvatting wordt gekenmerkt door het pogen om door middel van kunstuitingen leven en wereld te verstaan met een beroep op menselijke vermogens en zonder uit te gaan van bijzondere openbaring”.

Veel stof tot discussie!

Max Willems in „Loopmare” gemeenschap Amsterdam.

Post voor de gemeenschappen

De besturen van de gemeenschappen en gewesten weten het uit ervaring en de overige leden van het verbond zullen wel vermoeden, dat er regelmatig brieven met mededelingen of vragen aan de plaatselijke besturen worden gezonden door het hoofdbestuur of door functionarissen vanuit hun werkterrein. Soms ook stukken dokumentatie of werkmateriaal. De laatste jaren geschiedt dat gebundeld in één maandelijks zending aan het begin van de maand, die wordt toegestuurd aan de voorzitters en sekretarissen van de gemeenschappen en gewesten. De bedoeling is, dat deze post in de eerstvolgende bestuursvergadering wordt behandeld.

Wij veronderstellen, dat ook een kring geïnteresseerde leden rondom de besturen gaarne op de hoogte is van hetgeen er uit „Utrecht” aan hun bestuur wordt voorgelegd. Soms zitten daar ook stukken bij, die rechtstreeks voor hen van belang zijn vanuit de taak, die zij in of namens het HV op zich genomen hebben. Daarom willen wij in Humanist een

vaste rubriek opnemen, onder het hoofd: „Post voor de besturen van de gemeenschappen”, waarin wij een kort toegelichte inhoudsopgave beschrijven van de inhoud van de laatste zending aan voorzitters en sekretarissen. Zo zijn er begin oktober verzonden uit Utrecht:

- een verzamellijst met de namen en adressen van de voorzitters en sekretarissen van de besturen van de gemeenschappen en gewesten,
- een beschrijving van de organisatie van het Humanistisch Verbond,
- een officiële mededeling aan de besturen van de aanstelling van Ila Schoutens als functionaris voor het vormingswerk met volwassenen vanuit het HV,
- een verzoek om opgave van de namen en adressen en studierichting van de wetenschappelijk gevormde leden aangezien de taakgroep wetenschappelijk werk behoefte heeft aan een lijst van deze leden,
- een herhaald verzoek om opgave van een aantal gegevens omtrent de

plaatselijke geestelijke verzorging, waar tot dusver slechts vijf gemeenschappen op antwoordden en tenslotte

- een ex. van een vervolg op een reeds eerder verschenen brochure van het verbond onder de titel: „De stem van het verbond”, waarin de teksten van alle publieke verklaringen van het hoofdbestuur plus een lijst van publikaties over de periode 1966 t.m. 1974 zijn gebundeld.

Jan de Leede

Studiegroep humanistische psychologie

Aan de hand van een boek als „De derde weg” van Köhler, willen we ons bezig houden met de humanistische psychologie. Eerste bijeenkomst in principe op 5 november.

Belangstellenden worden verzocht contact op te nemen met M. Zeggelink, Fruinplantsoen 74, Utrecht. Telefoon 714299.

Vrijwilligersleger (bekort)

Hoewel er ogenschijnlijk geen speld tussen het betoog van v. d. Belt over vrijwilligerslegers gaan, omdat hij naar mijn idee wel wat vlot heenloopt over een aantal aspecten, die naar mijn gevoel de kern van het probleem raken.

V. d. Belt gaat vluchtig of niet in op het feit dat er in de wereld — behalve dan in landen die letterlijk zuchten onder het juk der overheersing — een algehele malaise bestaat m.b.t. de motivatie van het militair zijn.

We zouden dit, voorzichtig optimistisch, als een stukje groeiende mondigheid kunnen zien.

Amerikanen in Vietnam, die voor hun Vaderland vchten, werden bij terugkeer geconfronteerd met afkeuring en scherpe veroordeling uit praktisch alle delen van de wereld, waardoor velen in een bittere gewetenscrisis kwamen. Het thema is niet nieuw, in „vuile handen” van Sartre komt het probleem in alle tragiek naar voren, dingen te moeten doen, aanvankelijk met inzet van je geloof en overtuiging, die op een later tijdstip immoreel kunnen blijken te zijn (te worden beoordeeld).

Hoe democratisch men ook tot besluitvormingen komt, de totstandbrenging ervan moet in levende wisselwerking staan met reacties van mensen. Ware democratie behoeft dit scheppende element en groeit eraan.

Het conflict van het menselijk geweten met de doelstellingen zoals een leger die

naar voren brengt en, naar zijn aard, moet brengen, duikt steeds weer op en is een hoog goed, vind ik.

Als dit nu ten grondslag ligt aan een hoe langer hoe verbreider gevoel van: „Het is eigenlijk mijn zaak niet, ik kan voor beslissingen komen te staan die indruisen tegen mijn gevoel, kortom een algemeen onbehagen, zij het vaak diffuus, tenslotte is een mens als hij moet opkomen 19 jaar en in de meeste gevallen nog niet bij machte om zijn argumenten zo bewust te krijgen, dat hij een beroep kan doen op de — democratisch tot stand gekomen — dienstweigeringwet.

Dan ga ik me afvragen of de kloof niet te diep is geworden tussen het menszijn van de soldaat en de dingen die hem worden opgedragen, vervreemd als hij is geraakt van hun zin.

De vraag is of een democratie dit zijn kinderen mag opleggen.

Hoewel ik het zeker eens ben met v. d. B. dat een „rotklus” gelijkelijk over alle leden van een samenleving verdeeld moet worden, vind ik hem ook hier weer te oppervlakkig. In consequentie kom je n.l. terecht bij kritiek op de hele maatschappij...

Zolang gelijkwaardigheid geen gelijkheid in economisch opzicht betekent, zolang zal de beoordeling of soldaat-zijn een betaalde job kan zijn in precies hetzelfde vlak komen te liggen.

Doorbreking van deze ongelijkheid zal moeten gebeuren aan de basis, daar zal

via opvoeding, opleiding begeleiding nog heel wat afgeploeterd moeten worden. Als de ideële motivatie gaat ontbreken en er naar financiële drijfveren wordt gegrepen, wordt er moord en brand geroepen dat dat niet kan. Waar blijft de kans op democratisering voor deze (on)gemotiveerden?

Het lijkt op een spiegelgevecht.

Van der Belt wil voortschrijdende bewustwording t.a.v. de plaats van de mens t.o.v. het apparaat, die uitmondt in onbehagen, omkneden tot verantwoordelijkheid van allen voor iets dat gedaan moet worden; Wát en óf het gedaan moet worden is nu niet meer brandpunt, een bezinning die toch nummer één moet blijven staan.

Wat betekent het dat de ander de kans op democratisering onthouden wordt?

Betekent diezelfde democratisering niet juist het besef dat het harnas te nauw wordt is het niet zo dat het dagende begrip gelijkwaardigheid het doden van de medemens uit, dus ongeschiktheid voor het leger insluit?

Jammer genoeg leven we niet in een wereld waarin dit verwerkelijk kan worden, dus is het cirkeltje weer rond, er blijven rotklussen.

Maar de vraag wie die moeten opknappen is onverbrekkelijk verbonden met wie er op alle andere maatschappelijke terreinen de klussen opknappen.

Wie dit over het hoofd ziet speelt blindemannetje, die hijst te vroeg de Humanistische vlag van de verantwoordelijkheid.

Tiny Zaal, Amsterdam

Radio en televisie: grepen uit het lopend seizoen

Nu aan alle plannen voor het nieuwe seizoen op radio en televisie hard gewerkt wordt beginnen de hoogtepunten zich af te tekenen. Dit najaar zendt het HV twee films uit die in samenwerking met HIVOS in Afrika zijn gemaakt door regisseur Ton Aarden. De film „Botswana” schetst de onbeweeglijkheid van de samenleving daar, waarin Patrick van Rensburg, gesteund door o.m. HIVOS, door middel van coöperatieve onderwijs-

produktie-brigades leven wil brengen (uitzending 26 oktober). In „Tanzania” (uitzending 23 november) wordt aangesloten op de activiteiten van de stichting ABAL.

De vorig jaar zo succesvol begonnen samenwerking (de films over Peru en de Dominicaanse Republiek brachten tezamen meer dan f 160.000 aan giften en leningen op!) vindt op deze wijze een logisch vervolg.

Voor het volgend seizoen zijn de eerste ideeën al opgeworpen, terwijl deze maand nog, met steun van HIVOS en Sticusa, onze radio-medewerkster Jetske Mijs (redaktrice van dit blad) voor een reportagereis naar Suriname vertrekt. Zij zal daar twee programma's maken ter gelegenheid van de onafhankelijkheid en een bezoek brengen aan de door HIVOS gesteunde WOTO-visserij coöperatie. Op haar terugweg via New York maakt ze een programma over onze zusterorganisatie aldaar, o.m. door een ontmoeting met Matthew Spetter. (uitzendingen: 23 en 30 november en 14 december).

Het begin van 1976 zal in het teken staan van de actuele arbeidsproblema-

tiek. Op televisie trachten we vanuit drie verschillende invalshoeken (werkloosheid, bezigheid en democratisering) een licht te werpen op de veranderende arbeidsethiek (uitz. 4 en 18 januari en 1 februari). De hele maand januari zullen ook onze radio-programma's in dit teken staan: humanisering van arbeid en andere bezigheden.

Op televisie zullen we voorts nog aandacht besteden aan de volgende onderwerpen: „Anton Costandse — leven in solidariteit” (9 november), „Gijzelingen — de noodzaak tot stellingname” (7 december) en „Waarheid en leugen” — Erich Fromm 75 jaar”.

Van de plannen bij radio (als altijd: van half tien tot tien uur op zondagmorgen) valt over dit jaar verder vast te melden: „Huwelijk-gezin en alternatieve voorrentie (19 oktober), „Strijd om de zachte diskussie (26 oktober), „Van God los? — schijn gestalten van ongelof” (9 november). Het laatste van de 52 radio-programma's die dit jaar volmaken: „Tijdsbesef — symptoom van een cultuur”.

(CV)

Radio & TV

Radio: 19 oktober, verslag van de Socrates-conferentie over huwelijk, gezin en andere samenlevingsvormen.

26 oktober: de zachte dood. Een programma over euthanasie I.

2 november: euthanasie II.

9 november: aktualiteiten, o.a. Morgentaler.

Televisie: 26 oktober: Botswana, film van Paul v. d. Bos, geluid Roel Bazen, Ton Aarden.

Verkeer en kinderen

In 1974 werden 315 kinderen in de leeftijd van 0-14 jaar in het verkeer gedood en meer dan 8½ duizend gewond. Vooral voetgangers en fietsers zijn de meest kwetsbaren. Veilig Verkeer Nederland wil dat er meer maatregelen komen om de veiligheid van het kind in het verkeer te vergroten en zond een brief aan alle gemeentebesturen in Nederland. Via de scholen worden folders uitgereikt waarin staat hoe het kind NU al geholpen kan worden. Help ze 'n handje, heet de actie die in september en oktober wordt gevoerd. Het is wel treurig dat je daarin „adviezen” moet lezen als: automobilisten, bedenk dat u zelf ook vaak voetganger bent!

Een club die zich radicaler opstelt is Stop de kindermoord!, Jac. Obrechtstraat in Amsterdam. Telefonisch of schriftelijk kan men daar advies en materiaal vragen als men zelf in de buurt actie wil voeren voor een veiliger verkeer, met name met het oog op kinderen. Telefoon: 020 - 79 95 05 (11-16 uur).

help ze
'n handje!

Kinderblad „Samsam”

De Voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken geeft sinds enige tijd een tijdschrift uit voor kinderen van de drie hoogste klassen van de lagere school.

Op een voor kinderen begrijpelijke manier wordt in het blad geschreven over de verschillen in leefwijzen in de Derde Wereld en bij ons. Kinderen van 9-12 jaar vinden er artikelen in over armoede en rijkdom, over voedselproblemen in de wereld, en woningnood.

Het blad ziet er door zijn vele illustraties erg aantrekkelijk uit. Kinderen kunnen het blad gratis ontvangen.

Briefkaart aan: Kokkeltoren-Samsam, postbus 134, Emmeloord. Vermelden: naam, adres, school en klas.

Astrologie, een gevaarlijke schijnwetenschap

„The Humanist”, een tijdschrift uitgegeven door de Amerikaanse „Humanist Association” samen met de „American Ethical Union” heeft (volgens de „New Scientist” van 11-9 j.l.) kort geleden een verklaring gepubliceerd van 168 vooraanstaande wetenschapsmensen waaronder 18 Nobelprijswinnaars, waarin gewaarschuwd wordt tegen de Astrologie in het algemeen en tegen de voorspellingen en adviezen van de Astrologen in het bijzonder.

In tegenstelling tot de wetenschappelijke sterrekunde, de Astronomie, houdt de Astrologie zich bezig met een veronderstelde samenhang tussen de constellatie van de sterren met gebeurtenissen op aarde. Door middel van de z.g. „Horoskopen” meent ze lot en karakter van ieder mens alsmede het verloop van de geschiedenis te kunnen voorspellen. Er ontbreekt echter iedere serieuze achtergrond en er is nooit een bewijs er voor gevonden, dat de krachten die van verre sterren en planeten moeten uitgaan tijdens de geboorte van een mens, enig invloed hebben op zijn handelingen, zijn levensloop en zijn relaties tot andere mensen.

De schijnwetenschap Astrologie oefent echter blijkbaar een nog steeds toenemende aantrekkingskracht uit op vele, vooral jongere mensen, die naar een leidraad uitzien en een houvast hopen te vinden in de verwarrende wereld waarin wij leven. In de resultaten van astrologische „onderzoekingen” hoopt men duidelijke en richtinggevendende uitspraken te kunnen vinden.

De ondertekenaars van de bovengenoemde verklaring schijnen zich geen illusies er over te maken dat hun oproep veel invloed zal hebben.

Ze menen echter dat het dringend nodig is dat men zich er van bewust wordt dat onze toekomst niet in de sterren is vastgelegd maar door onszelf wordt bepaald.

Het lijkt mij nuttig dit inzicht ook in onze kring duidelijk naar voren te brengen.

O. Birman

Humanist

eindredakteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redactie-adres: Hum. Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030)
31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden:
f 18,— per jaar t.n.v. Humanistische
Pers, postgiro 58, Utrecht.

Het derde oor

Belline is een franse telepaat, die zegt in staat te zijn met overledenen te communiceren.

Dit vermogen noemt hij het „derde oor”. In een gelijknamig boek geeft hij gesprekken met zijn gestorven zoon Michel weer, met de bedoeling ouders die een geliefd kind moeten missen, te troosten.

Enerzijds gaat het boek over de emoties rond iemand die gestorven is, wat in voelbaar is. Anderzijds over het verschijnsel telepatie, metafysische vraagstukken en het Leven na de dood. Deze twee werelden gaan niet in elkaar op, wat verwarrend werkt op de lezer. Belline geeft eerst een biografie van zijn zoon, dan volgen de gesprekken waarin Michel op moeilijke vragen van zijn vader antwoordt: over het wezen van de mens, het leven, de dood, waarheid en goedheid. In het volgende citaat beschrijft Michel het hiernamaals: „Het is onvoorstelbaar voor jullie, ijl, onbeschrijflijk.

Het is een soort dwaaltocht, een droom, in veelvoudige dimensies, bestaande uit trillingen...”

Hoewel ik gefascineerd raakte, werd ik niet overtuigd. Ik vermoed, dat het boek aanslaat bij mensen die zeggen gevoelig te zijn voor het buiten- en bovennatuurlijke.

B. Lamers

Belline: „Het derde oor”, vertaald uit het frans door H. K. Engelmoer. Uitgeverij Ankh-Hermes b.v., Deventer.

Aanvulling informatielijst „Humanist” 15 september:

Organisaties:

Stichting Welzijn en Bevolkingsgroei, die zich ten doel stelt, bij te dragen tot de verbreiding van inzicht in de verschillende aspecten van het bevolkingsvraagstuk en het Nederlandse volk te wijzen op de gevolgen van een toenemende bevolkingsdruk voor individu en natie.

Secretariaat: ir. R. van Hasselt, Voorsterweg 158, Tonden (post Brummen), tel. 05757 - 255.

Orgaan: „Tal en Last”, wordt automatisch toegezonden aan begunstigers van de Stichting. Minimum bijdrage f 15,— per jaar (studerenden f 10,—).

Tijdschriften, boeken, brochures:

Tal en Last, orgaan van de Stichting Welzijn en Bevolkingsgroei. Abonnementen f 15,— per jaar (studerenden f 10,—). Opgeven aan: drs. M. J. Koopmans, Noorderinde 68, 's-Graveland.